

M.Ö. II. BİNDE BATI ANADOLU'DA YAKMA GÖMME ÂDETİ

Yrd. Doç. Dr. Ebru ORAL

Batman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi
ebruoral7@gmail.com

Öz

Toplumların dini inanışları, sosyo-kültürel yapısı, ekonomisi ve siyasi tarihi ile ilgili önemli bilgilere arkeolojik ve filolojik verilerde rastlamak mümkündür. Anadolu'da ve Anadolu dışındaki farklı kültürlerde toplumların dinsel inanışlarıyla ilgili önemli bilgilere her toplumun kendine özgü ölü gömme adetleri sayesinde ulaşılabilir.

Tarihin çeşitli dönemlerinde farklı kültür bölgelerinde yaşayan toplumların dini inanışlarını şekillendiren en önemli faktörler arasında "yaşam ve ölüm" gelmektedir. Toplumlara birtakım manevi düşüncelere yönelen yaşam ve ölüm kavramları, tanrı inancı ve öbür dünya inanışları ile ilgili çeşitli düşüncelerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Tarihin en erken dönemlerinden itibaren ortaya çıkan yakma gömme adeti ile ilgili arkeolojik verilere, Anadolu'da ve Anadolu dışındaki farklı kültürlerde rastlamak mümkündür. M.Ö. II. Binde Anadolu'da yakma gömme âdetinin varlığına ilişkin bulgulara, çeşitli merkezlerde yapılan arkeolojik çalışmalar sayesinde ulaşılabilir.

Batı Anadolu'da yakma gömme adeti ile ilgili önemli veriler sunan mezar ya da mezarlıklarda ele geçen buluntular, ölü gömme törenlerinin varlığına ilişkin önemli bilgiler sunması bakımından da büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yakma Gömme, Batı Anadolu, Mezar, Dinsel İnanış, Ölü Gömme Törenleri

INCINERATION BURIAL CUSTOM IN WESTERN ANATOLIA IN 2000 B.C.

Abstract

It is possible to come across significant information of the communities' religious beliefs, socio cultural structure, economy and political history in archaeological and philological data. In Anatolia and various cultures out of Anatolia, important information about religious beliefs can be achieved thanks to burial customs special to every community.

In various eras of history, "life and death" come first among the most crucial factors shaping the religious beliefs of communities inhabiting in different culture regions. The concepts of life and death which drive the societies to some spiritual considerations have paved way to different thoughts about belief in God and other worldly beliefs to come into existence. It is possible to encounter archaeological data related to incineration burial custom which has appeared in Anatolia and in different cultures apart from Anatolia since the earliest time of history. In 2000 B.C, findings about the existence of incineration burial custom in Anatolia can be reached thanks to archaeological works carried out in various centres.

Significant findings about incineration burial custom were found by means of archaeological excavations carried out in various centres of West Anatolia. The findings, attained in grave or cemetery presenting us significant data about incineration burial custom in Western Anatolia, carry great importance in respect to the fact that they submit important data for the presence of burial ceremonies.

Keywords: Incineration burial, Western Anatolia, Grave, Religious Belief, Burial Ceremonies

1. GİRİŞ

Toplumların dinsel inanışları ve sosyo-kültürel yapıları hakkındaki önemli bilgilere ölü gömme adetleri sayesinde ulaşılabilmektedir. Anadolu’da ve Anadolu dışındaki farklı kültürlerde uygulanan en yaygın ölü gömme adetlerinden birisi olan yakma gömme adeti ile ilgili arkeolojik bulgulara tarihin çeşitli dönemlerinde, geniş bir coğrafi alanda rastlamak mümkündür.

M.Ö II. Binde Anadolu’da yakma gömme adeti ile ilgili arkeolojik bulgular Anadolu’nun farklı bölgelerinden gelmektedir. Sözkonusu ölü gömme adeti ile ilgili arkeolojik bulgulara, Anadolu dışında farklı kültür bölgelerinde de rastlamak mümkündür. Batı Anadolu’nun çeşitli merkezlerinde yapılan arkeolojik çalışmalar sayesinde yakma gömme adeti ile ilgili önemli bulgulara rastlanmıştır. Anadolu’da geniş bir coğrafi alana yayılmış olan yakma gömme adetine ilişkin en önemli bulgulara, Batı Anadolu’da Troia, Beşiktepe, Panaztepe ve Müskebi mezarlıklarında rastlamak mümkündür. Sözkonusu merkezlerde ele geçen buluntular sayesinde toplumların dinsel inanışları, sosyo-kültürel yapısı ve öbür dünya inanışı ile ilgili önemli bilgilere ulaşılabilmektedir.

2. MATERYAL VE METOD

Sözkonusu çalışmada, M.Ö. II Bine tarihlendirilen ve Batı Anadolu’da sürdürülen arkeolojik kazılarda ele geçen yakma gömme adeti ile ilgili bulgular değerlendirilmektedir. Nitekim, Anadolu’da ve Anadolu dışındaki farklı kültürlerde yakma gömme adetinin varlığına ilişkin diğer önemli arkeolojik bulguların geniş bir coğrafi alana ve tarihsel perspektife yayıldığı anlaşılmaktadır. M.Ö. II. Binde Anadolu’da yakma gömme adetinin varlığına ve sebeplerine ilişkin arkeolojik bulgular ile Anadolu dışındaki kültürlerde ortaya çıkan yakma gömme adetinin varlığına ve sebeplerine ilişkin arkeolojik bulgular, karşılaştırmalı olarak değerlendirilmeye çalışılmaktadır. M.Ö.II Binde Anadolu’da ceset gömme geleneğinden sonra en yaygın ölü gömme geleneklerinden birisi olan “ölü yakma” adetinin kökenine ilişkin ilk bulgular, Neolitik Çağ’da Orta Avrupa’dan gelmektedir. Sözkonusu adetin uzun bir tarihsel süreçten sonra Güney Rusya’ya yayıldığı ve ceset gömmelerle birlikte yanyana görüldüğü anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, ölü yakma adetinin ceset gömme adeti kadar yaygın olmasa da Neolitik Çağ’da Orta Avrupa’dan Güneydoğu Avrupa’ya kadar geniş bir coğrafi alana yayıldığını kanıtlayan en önemli veriler, Thesalia’da Soughli Magoula’da Erken Neolitik Çağ’da Plateia Magoula ve Zarkou’da Orta Neolitik Çağ’a ait iki mezarlıktan gelmektedir. Avrupa dışında, Yakın Doğu’da Demir Çağı’ndan önceki ceset yakma adeti ile ilgili önemli

verilere, Filistin'de Proto-Urban A dönemine ait Gezer, Jericho ve Ala Safat'ta ve Mezopotamya'da Halaf Dönemi'ne ait Tell Chuera'da rastlanmaktadır. Anadolu ve Yakın Doğu'da yakma gömme adetleri ile ilgili kronolojik ve coğrafi yayılım, bu adetin Anadolu'ya güneyden geldiği düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Orta Avrupa, Pakistan ve Mezopotamya'da çeşitli bölgelerde ve çeşitli kültür evrelerinde ortaya çıkan ceset yakma adeti, Hint-Avrupalı kavimlerin göçlerine bağlanmaktadır. Anadolu'da Hint-Avrupa kökenli isimlere ilk defa Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Kültepe arşivlerinde ve Tell Açana VII. Tabakadan itibaren rastlanmaktadır. Tell Açana'da V.yapı katından (Eski Hitit) itibaren ceset yakma adetinin ortaya çıkması, sözkonusu adetin Hint-Avrupalı kavimlerin bazı gruplarında varolduğu düşüncesini ortaya koymaktadır (Akyurt, 1998, ss.125-126).

Anadolu'da M.Ö. II. Binden sonraki tarihsel ve kültürel süreçte, yakma gömme adetinin varlığına ilişkin diğer önemli arkeolojik bulgulara, Doğu Anadolu'da Urartularda rastlamak mümkündür. Söz konusu bölgede yapılan arkeolojik çalışmalarda ele geçen urnelerin içine yakılan cesetten arda kalan kül ve kemiklerin bulunduğu anlaşılmaktadır. Sözkonusu kültüre ait çeşitli merkezlerde yapılan arkeolojik kazılarda ele geçen urnelerin ağız kısımlarının çanakla kapatıldığı görülmektedir. Aynı zamanda urnelerin omuz kısmında ele geçen delikler ise "ruhun girişinin ve çıkışının sağlanması" amacıyla yapılmış olduğu fikrini akla getirmektedir (Yiğitpaşa, 2010,s.181).

Sözkonusu uygulamanın benzerlerine Anadolu'da Ilica ve Osmankayası'nda rastlamak mümkündür. Ilica ve Osmankayası'nda ele geçen urnelerin gövdeleri üzerinde çeşitli sayılarda delikler bulunmuştur. W.Orthmann bu uygulamanın ölü gömme adeti ile bağlantılı olduğunu ifade etmektedir. Nitekim W.Ruben aynı uygulamanın megalitik Hintlilerde de sözkonusu olduğunu, ölümden sonra ruhun bedenden ayrıldığına ve geri döneceğine duyulan inançtan dolayı mezarlara ruh deliği açıldığını belirtmektedir. Sözkonusu uygulamanın farklı kültürlerde ve dönemlerde varlığını sürdürdüğüne dair çok çeşitli arkeolojik bulgular ele geçmiştir. Kuzey Macaristan'da Eski Tunç Çağı'na tarihlendirilen bir mezarlık alanında ve Kuzey Batı Pakistan'da Swat vadisinde Geç Tunç Çağı'na tarihlendirilen Leobanr mezarlığında ele geçen bazı urnelerin gövdelerinde deliklerin bulunması sözkonusu uygulamanın geniş bir coğrafi alana ve döneme yayıldığını göstermesi bakımından oldukça büyük önem taşımaktadır (Akyurt, 1998, s.128).

Yakma gömme adetinin geniş bir coğrafi alana yayılması ve tarihin çeşitli dönemlerinde ortaya çıkması, ceset yakmanın bedeni majik olarak temizlediği fikrini akla getirmektedir. Aynı zamanda ateşin kötülükleri yatıştırıcı, sağlık ve canlılık verici nitelik

taşınması, arındırıcı olması, yeniden doğuşla ilişkilendirilmesi, hijyen amacının güdülmesi, bedenin tam anlamıyla temizlenmesi, bireyin adeta yeni bir ruha kavuşması gibi dinsel ve büyüsel düşünceler ile kremasyonlar arasında bağlantılar olduğu varsayılmaktadır. Kökeni Prehistorik Çağlara kadar uzanan ölümlerin yakılarak gömülmesi geleneği, Anadolu'da yaygın olmasına karşın, bu uygulama hakkındaki bilgiler oldukça sınırlıdır (Erdal, 2002,s.116).

Nitekim ceset yakma adetinin saptandığı merkezlerde, bölgenin kültürünü yansıtan çeşitli pişmiş topraktan yapılmış kapların urne olarak kullanıldığı görülmektedir. Söz konusu durum, Anadolu'da farklı kültür bölgelerinde ölü yakma adetini uygulayan toplumların, geldikleri bölgedeki kültürü benimsediklerini ve o kültüre özgü seramikleri gömme sırasında kullandıklarını akla getirmektedir. Nitekim Anadolu'da Troia ve Tell Açana'da bazı urnelerde Miken seramiklerinin ele geçmesi, bu mezarların, ölü yakma adetine inanan ve Anadolu'da gömülen bireylere ait olduğu düşüncesini desteklemesi bakımından da önem taşımaktadır. Söz konusu durum, Anadolu'da uygulanan ölü yakma adetinin belirli bir kültür grubuna ait olmadığı fikrini ortaya çıkarmaktadır. Diğer taraftan Yunanistan'da Neolitik Çağ'dan itibaren bilinen ölü yakma adetinin, Myken kültür bölgesinde Geç Tunç Çağı'ndan itibaren yaygınlaştığı anlaşılmaktadır (Akyurt, 1998,s.127).

Anadolu'da ve Anadolu dışında farklı kültür bölgelerinde ortaya çıkan yakma gömme adetinin sebepleri konusunda çeşitli bilim adamları tarafından farklı görüşler öne sürülmektedir. Bu görüşlerden birisi, cesedin yakılması yoluyla ruhun bedenden çıkışının ve öteki dünyaya geçişinin hızlandırılmasına duyulan inançtır (Şenyurt, 1997,s.19). Öbür dünya inancı ile ilişkili diğer bir görüş ise; bedenin ve ruhun öteki dünyaya eksiksiz olarak ulaşabilmesi düşüncesidir (Uhri, 2010, ss.84-85). Diğer taraftan yakma gömme adetinin yeniden doğuşu simgelediği yönündeki düşünce de ileri sürülen farklı düşünceler arasında yer almaktadır (Thomson, 2007,s.498).

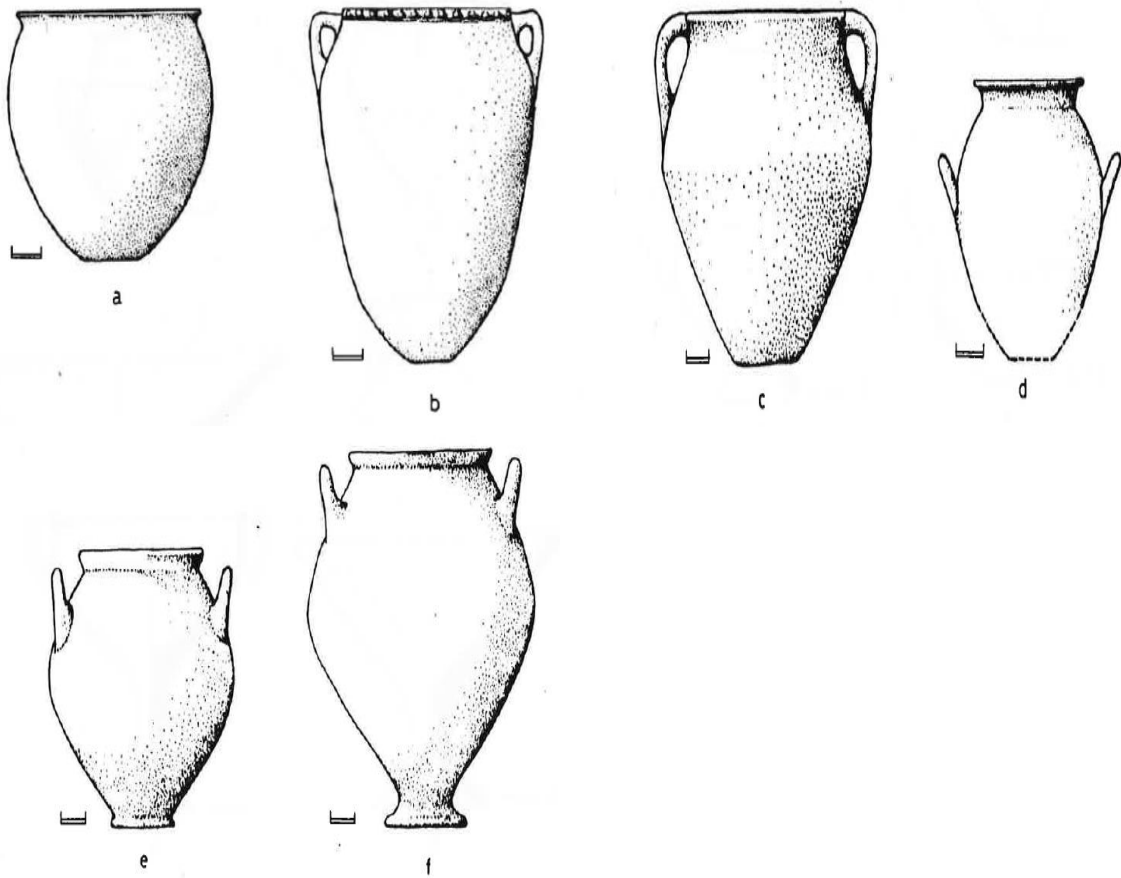
Anadolu'da ölü yakma adetinin varlığına çeşitli merkezlerde yapılan arkeolojik çalışmalar sayesinde ulaşılabilmektedir. Anadolu'da Asur Ticaret Kolonileri geç evresinde Konya-Karahöyük'te, Eski Hitit Dönemi'nde Ilıca ve Gözlükule'de, Asur Ticaret Kolonileri geç evresi/Eski Hitit Dönemi'nde-M.Ö. 14.yüzyılda Osmankayası'nda, M.Ö. 16-12.yüzyılda Tell Açana'da, M.Ö. 14.yüzyılda Bağlarbaşı kayası'nda, M.Ö.14-13.yüzyılda Troia, Panaztepe ve Müskebi'de, M.Ö. 13.yüzyılda ise Beşiktepe'de görülmektedir. Anadolu'da yakma gömme adetinin intramural gömme adetinin yaygın olduğu Batı Anadolu Bölgesi'nde intramural, ektramural gömme adetinin yaygın olduğu GüneyBatı Anadolu Bölgesi'nde ise ektramural durumda olması dikkat çeken ayrıntılar arasında yer almaktadır (Akyurt, 1998,ss.125-126).

3. BULGULAR

Batı Anadolu'da yakma gömme adetinin varlığına ilişkin en önemli bulgular; Troia, Beşiktepe, Panaztepe ve Müskebi mezarlıklarındangelmektedir. Sözkonusu merkezlerde yapılan arkeolojik kazılarda, ceset gömmelerin yanında, yakma gömme adeti ile ilgili önemli arkeolojik kalıntılara rastlanmaktadır. Batı Anadolu'nun önemli arkeolojik merkezlerinden birisi olan Troia'da, "ceset yakma yerleri" olarak adlandırılan alanlarda yanık insan kemiği parçalarına ait buluntuların ele geçmesi ceset yakma alanlarından gömme ile ilgili kalıntıların tam olarak toplanamadığı fikrini akla getirmektedir. M.Ö. II. Binde Anadolu'nun farklı bölgelerinde uygulanan yakma gömme adeti ile ilgili uygulamaların aynı bölge içinde çeşitli farklılıklar gösterdiği anlaşılmaktadır. Nitekim, Troia'da ele geçen urnelerde "çift yakma gömme" adeti ile ilgili kalıntılar ele geçmiş olmasına karşın, Beşiktepe'de ele geçen urnelerde sadece birer gömmenin ele geçtiği anlaşılmaktadır. Troia ve Beşiktepe'de ele geçen mezarlıklarda bir yaşından küçük olanların yakılmadan gömüldükleri anlaşılmaktadır. Sözkonusu durum, küçük bebeklerin vücudunun ve ruhunun kirlenmediği inancıyla açıklanmaktadır. Nitekim, bebeklerin yakılmadan yetişkin bireylerle gömülmesi bu görüşü desteklemektedir. Sözkonusu mezarlıklarda görülen ceset ve yakma gömme adetlerinin varlığı, ceset halinde tek olarak gömülmüş bir yaşından büyüklerin, gömme adeti yakma gömme olmayan bir topluluğun varlığına işaret etmesi bakımından önem taşımaktadır. Batı Anadolu'nun önemli arkeolojik merkezlerinden olan Troia ve Beşiktepe'de yakma gömme adetinin özenle uygulandığını gösteren birtakım kanıtlar ele geçmiştir. Bunlar arasında; Troia'da yuvarlak ağızlı testinin içine kemiklerin sığdırılması amacıyla uzun olan kemiklerin keskin bir aletle kesilmesi ve Beşiktepe'de bir erkeğe ait yanık kemiklerden gövdenin üst ve alt bölümlerine ait olanların ayrı ayrı toplanıp iki ayrı çömleğe konulduktan sonra, çömleklerin de bir küp içine konulması gelmektedir (Akyurt, 1998, s.123).

Troia'da sitadelin güneybatısında bulunan tek örnekten başka mezarlık alanında 13 urnede 15 yakma gömme tespit edilmiştir. Sözkonusu urnelerin bazılarında tek, bazılarında ise erkek, kadın ve çocuğun ikişerli gömüldüğü anlaşılmaktadır. Troia'da 2 nolu urnede, yakılmış bir kadına ait bazı kemikler üzerinde yer alan keskin alet izleri, kemiklerin yuvarlak ağızlı testiye sığdırma düşüncesiyle yapıldığı fikrini akla getirmektedir. Diğer taraftan 8 no'lu urnede yanmış ceset kalıntılarının yanında ceset halinde gömülmüş, biri yeni doğmuş, diğeri beş aylık bir bebeğe ait kemikler ele geçmiştir. Troia'da çeşitli arkeolojik verilere dayandırılarak yapılan tespitlerde, sitadelin güneyindeki iki ve batısındaki bir alanın "ceset yakma alanları" olduğu anlaşılmaktadır. Mezarlığın 200 m. kuzeydoğusundaki birinci alanda

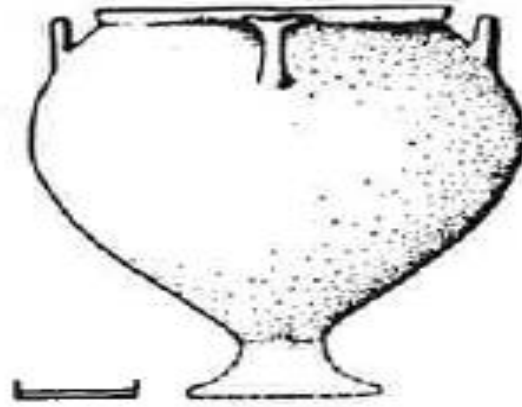
iri kerpiçlerle örülmüş ve güneyi yarım daire şeklinde oyuk olan ocak şeklindeki iki mimari elemanın arkasındaki yanık kırmızı sert taban, ceset yakma alanları olarak değerlendirilmektedir. Sözkonusu alanda, ateş izlerinin varlığı ve mezarlıkta bulunan kül kapları ile aynı tipte olan seramik parçalarının varlığı bu görüşü desteklemektedir. Nitekim sözkonusu mimari unsurlar, bu alanın bir çeşit ocak yeri olduğunu, arkadaki boşlukların ise havalandırmayı düzenleyen delikler olabileceği fikrini akla getirmektedir. Bu alanda at, eşek, sığır, kuş kemikleri, çeşitli deniz kabukları, tunç parçaları, taş boncuk, ağırşak ve Tan Ware olarak tanımlanan seramik parçaları ile Geç Hellas III A-B dönemine ait Myken seramik parçaları ele geçmiştir. Diğer taraftan sitadelin batı yamacında dördüncü tabakada ele geçen yarı yanmış insan ve hayvan kemikleri sözkonusu alanın da ceset yakma yeri olarak tanımlanmasına neden olmaktadır. Troia'da urnelerin içinde ele geçen bireylere ait buluntuların, cesetle birlikte yakıldığından dolayı tahrip olduğu anlaşılmaktadır. Sözkonusu yakma gömmelerde ele geçen seramik buluntular arasında; Gri Minyas ve Tan Ware seramik örneklerine ait birer çanak ve kylix gelmektedir (Akyurt, 1998,ss.10- 11).

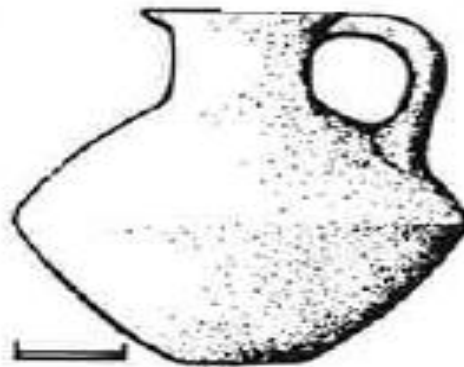
LEVHA 1

Troia'da mezarlık alanında ve urnelerde ele geçen çeşitli hayvan kemiklerine ait kalıntılar, ölü gömme törenlerinin varlığını akla getirmektedir (Lev.1). Nitekim 4 no'lu urnede yanmış ve 2 no'lu mezardaki yanmamış kuş kemikleri, 5 no'lu urnenin içinde ve 6 no'lu urnenin altında ele geçen hayvan bacaklarına ait kemikler bu görüşü desteklemektedir (Akyurt, 1998, s.12). Söz konusu merkezde ölü gömme adetlerinde dikkat çeken diğer bir ayrıntı ise arta kalan kemiklerin kesilmesi ile ilgili olan uygulamadır. Troia'da bulunan bir örnekte, kemiklerin yuvarlak ağızlı testiye kolaylıkla konulabilmesi için kesildiği belirlenmiştir (Angel, 1951,s.13). M.Ö.II Binde özellikle Batı Anadolu'da ceset yakma alanlarının olduğu bölgelerde, ölü yakma törenleri ile ilişkili olduğu anlaşılan birtakım arkeolojik bulgular ele geçmiştir. Troia'da olduğu gibi, Panaztepe'de ele geçen bir oda mezarda, mezar duvarlarının alt kısımlarında ve taban üzerinde görülen yanık izlerinin ölü yakma törenleri ile ilişkili olduğu düşünülmektedir (Erkanal, 1987,ss.256-257).

Batı Anadolu'nun diğer önemli merkezlerinden birisi de Troia'nın 7 km. güneybatısındaki Beşiktepe'dir. Söz konusu merkezde ekstramural bir mezarlık alanı açığa çıkartılmıştır (Akyurt, 1998,s.13). Beşiktepe'de ceset gömme ve yakma gömme olmak üzere iki tip mezar türü açığa çıkartılmıştır. Söz konusu merkezde 12 yakma gömme saptanmıştır. Yakılmış ceset kalıntılarının konulduğu urnelerin toprağa veya büyük boy küplerin içlerine gömüldüğü anlaşılmaktadır. Söz konusu merkezde 1 no'lu megaron planlı oda mezarda urnenin taban üzerine bırakıldığı görülmektedir. 5 no'lu mezarda ve 1 no'lu megaron planlı oda mezarda ise urnenin taban üzerine bırakıldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu merkezde 5 no'lu mezarda ve 1 no'lu megaron planlı oda mezarda üç bireyin aynı kabın içine gömüldüğü görülmektedir. Beş yaşlarında olduğu düşünülen bir çocuğa ait yanık kemiklerin, bir bebeğe ait yanmamış kemiklerle beraber aynı urneye konulduğu anlaşılmaktadır. Beşiktepe'de 3 no'lu küp mezarda iki ayrı kap içerisinde ele geçen yanık kemik kalıntılarının bir erkeğe ait olduğu düşünülmektedir. Söz konusu veriler, gövdenin alt ve üst bölümünün ceset yakma alanlarından ayrı ayrı toplanarak tek bir küpün içine gömüldüğünü göstermektedir. Yakma gömmelerden ikisinin erkek, üçünün genç- yetişkin, birisinin ise yaşlı olduğu anlaşılmaktadır (Lev.2). Beşiktepe'de 1 no'lu oda mezarda ele geçen ve ateşin etkisiyle kısmen tahrip olmuş bir kılıç ölüyle beraber eşyanın da yakıldığını göstermektedir. Söz konusu merkezde ele geçen mezar ve mezarlık buluntuları arasında yerel özellikler taşıyan çanak, fincan, testi, meyvelik, Troia örneklerine benzeyen kaidesi delik bir kylix parçası, boyalı Miken örneklerinden alabastron, pyxis ve çanak gelmektedir. M. Korfmann Beşiktepe mezarlığını M.Ö. 13.yüzyıla tarihlenmektedir (Akyurt, 1998,ss.18-19).

a

b

LEVHA 2

Batı Anadolu'da yakma gömme tespit edilen diğer bir önemli arkeolojik merkez ise İzmir yakınlarındaki Panaztepe'dir. Söz konusu merkezde yapılan arkeolojik kazılarda ceset ve yakma gömme olmak üzere iki tip ölü gömme tespit edilmiştir. Panaztepe urnelerinde 8 adet yakma gömme saptanmıştır. Panaztepe'de ele geçen urnelerin içinde yanmış kemiklerle birlikte ağırşak şeklinde kolye taneleri ele geçmiştir. Söz konusu merkezde bir yakma gömmede ele geçen kemik bir eserin, Troia örneğinde olduğu gibi insan kemikleri ile birlikte yakıldığı düşünülmektedir (Akyurt, 1998,s.23).

Batı Anadolu'da Müskebi Mezarlığı, mezar buluntuları açısından zengin malzemeler sunmaktadır. Söz konusu merkezde arkeolojik kazılar sonucunda sadece kaya mezarlar ele geçmiştir. Müskebi kaya mezarlarında ceset halinde gömmelerin yanında yakma gömme adetinin varlığına ilişkin buluntular ele geçmiştir. Söz konusu mezarlık alanında yakma gömme adetinin varlığına ilişkin arkeolojik bulgulara, 2 ve 3 no'lu mezarda rastlanmaktadır. Müskebi mezarlığında 3 no'lu mezarda yakma gömme ile ilgili bir kap ele geçmemesine rağmen, 2 no'lu mezarda Geç Hellas IIIA:2 dönemine tarihlendirilen bir çömleğin ise yakma

gömme için kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. Sözkonusu merkezde 15 no'lu mezarda ve 39 no'lu mezarda ele geçen insan kemikleri üzerinde birtakım yanık izlerine rastlanmıştır. Sözkonusu yanık izlerinin yakma adeti ile ilgili olmayıp, mezarların ikinci defa kullanımları esnasında ateşle yapılan tütsüleme törenleri ile ilgili olduğu düşünülmektedir (Akyurt, 1998,s.31).

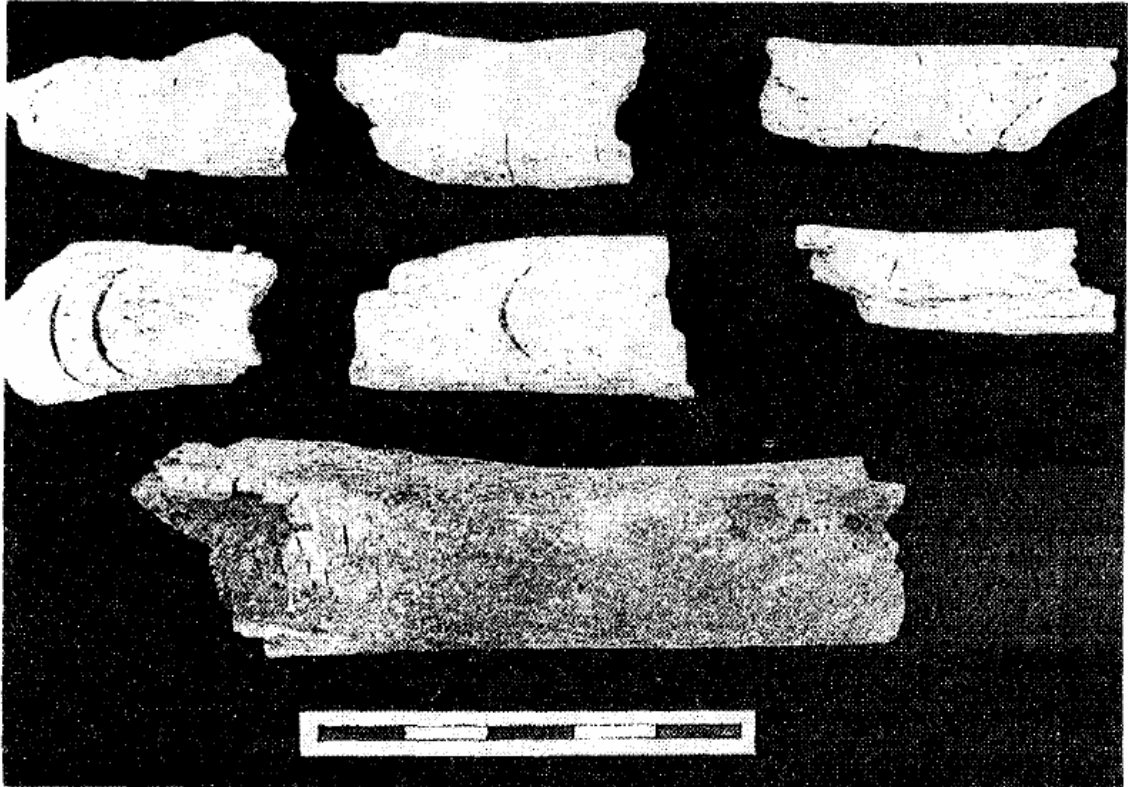
Anadolu'da M.Ö. II. Binde özellikle Kızılırmak kavsinin içinde, güneyinde, batısında ve Orta Anadolu platosu ile bağlantısı olan Orta Karadeniz Bölgesi'ndeki Bafra Ovası'nda kültürel bir bütünlüğün olduğu düşünülmektedir. Nitekim Kızılırmak kavsinin batısında bulunan Ilıca, Gordion, Polatlı ve Karaoğlan, kuzeyde İkiztepe'de Kavsin içinde yer alan Kazankaya, Maşat Höyük, Alaca Höyük, Boğazköy ve Alishar'da, güneyde Kültepe, Acemhöyük ve Konya Karahöyük'te yapılan arkeolojik kazılar ile Kızılırmak kavsinin içinde bulunan Büget/Ferzant'ta ele geçen malzemeler Orta Anadolu ve Orta Karadeniz Bölgesi'nde M.Ö.II. Binde uygulanan ölü gömme adetleri hakkında çarpıcı bilgiler sunmaktadır (Akyurt, 1998,s.44).

Batı Anadolu'nun mezar gelenekleri hakkında önemli ipuçları veren merkezlerinden birisi de, İzmir'in Menderes ilçesi Bulgurca Köyü sınırları içerisinde yer alan Baklatepe'dir. Sözkonusu merkezde Geç Kalkolitik, Erken Tunç Çağı I, Erken Tunç Çağı II, Geç Tunç Çağı ve Roma-Bizans Çağlarını temsi eden 5 kültür tabakası saptanmıştır. Baklatepe'de Geç Tunç Çağı tabakası, höyüğün batı ucunda, hem yerleşimin oturduğu kalker kaya tabakası, hem de 5.5 metreye ulaşan mimari tabakalar sonucunda oluşan yükseltinin batısında ele geçen bir oda mezar ve bir küp mezarla temsil edilmektedir. Sözkonusu oda mezardan Geç Tunç Çağı'na tarihlendirilen ve bazıları yanmış kemiklerin içine konduğu urneler, bazıları ise bu kapların ağzının kapatılmasında kullanıldığı düşünülen kapaklardan oluşan yaklaşık 20 adet seramik kap gün ışığına çıkarılmıştır. Urne ve kapaklara ait parçaların, mezarın içerisinde birbirlerinden uzak alanlarda ele geçmesi birbirleriyle ilişkili parçalara mezar dışında da rastlanması, oda mezarın antik çağda kurcalanmış ve bir ölçüde yağmalanmış olduğu fikrini akla getirmektedir (Erdal, 2002,s.117).

Bakla Tepe oda mezarında ele geçen iskelet kalıntılarının önemli ölçüde tahrip olduğu anlaşılmaktadır (Lev.3). İskelet kalıntılarıyla birlikte ele geçen bronz buluntular ve fildişi eserlerde de yanmanın mevcut olduğu gözlenmektedir. Buluntular arasında yanmadan dolayı ergimiş ve tüm özelliklerini yitirmiş bronz hayvan heykelcikleri, yanmış fildişi kalıntıları, tarak, aplik olarak kullanılan rozetler, çeşitli kolye tanelerine de rastlanması, ölülerin yakma işlemlerinin mezar eşyalarıyla birlikte yapıldığını göstermesi açısından önem taşımaktadır. İskelet kalıntılarıyla birlikte ele geçen ve oldukça fazla sayıda örnekle temsil edilen

kaplumbağa parçalarının da ölülerle birlikte yakıldığı anlaşılmaktadır. Yanmış insan iskelet kalıntılarıyla birlikte kömür kalıntılarına hemen hemen hiç rastlanmaması, kemik kalıntılarının çıkarıldığı toprak tabakasında az miktarda kül kalıntısının saptanması ve mezar odasının içerisinde ya da çevresinde ölülerin yakıldığını gösteren herhangi bir alana rastlanılmaması, yakma işleminin mezar dışında başka bir alanda, olasılıkla bir *crematorium*'da yapıldığı fikrini akla getirmektedir (Erdal, 2002,s.119).

Sözkonusu merkezde ele geçen arkeolojik buluntularla Geç Tunç Çağı'na tarihlendirilen oda mezardan ele geçen kremasyon gömüler, ölülerin altın, bronz ve fildişinden eşyalarıyla birlikte, mezar dışındaki bir alanda yakılarak urnelere konulduğu ve oda mezara yerleştirildiği düşüncesini akla getirmektedir. Baklatepe'de ölülerle birlikte ele geçen yanmış kaplumbağa parçaları, Geç Tunç Çağı topluluğunda kaplumbağa kültürünün varlığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Diğer taraftan şiddetli derecede yanmış hayvan kemiklerine rastlanması, ölülerin yakılması için oluşturulan ateşe hayvanların da atıldığını göstermesi bakımından dikkat çekmektedir. Sözkonusu merkezde ele geçen kemikler arasında çocuk, erişkin ve yaşlılara rastlanması, Geç Tunç Çağı Bakla Tepe topluluğunda hemen her yaş kategorisinden bireylerin yakılarak gömüldüğünü göstermektedir (Erdal, 2002,ss.123-124).

LEVHA 3

Tarihin çeşitli dönemlerinde Batı Anadolu ile ticari ve sosyo-kültürel ilişkiler içerisinde bulunan Kıta Yunanistan ve Rodos Adası'nda yapılan arkeolojik kazılarda mezarlarda ele geçen kapların üzerinde de yanma izlerine rastlanmaktadır. C. Mee, üzerinde yanma izi bulunan kapların buhurdanlık olarak kullanılmış olabileceğini ifade etmekle birlikte aynı zamanda sembolik olarak soğuk olan ruhu ısıtmaya yönelik bir uygulama olduğunu ifade etmektedir (Mee, 1982,s.16).

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Batı Anadolu'da Anadolu'nun diğer bölgelerinde olduğu gibi yakma gömme adetinin geniş bir coğrafi alanda uygulandığı anlaşılmaktadır. Anadolu'da ve Anadolu dışındaki farklı kültürlerde ortaya çıkan yakma gömme adetinin öbür dünya inancı ile ilişkili olarak geniş bir coğrafi alana ve tarihsel sürece yayıldığı görülmektedir. Batı Anadolu'da yakma gömme adetinin saptandığı bazı merkezlerde toplumların dinsel inanışları ile ilişkili olarak çeşitli ölü gömme merasimlerinin yapıldığına dair kanıtlar ele geçmiştir. Yakma gömme adeti ile ilişkili urnelerin ise yörenin farklı kültür karakterlerini yansıtan buluntular olduğu anlaşılmaktadır. Batı Anadolu'da yakma gömme adetinin saptandığı merkezlerde bulunan urnelerin içinde az miktarda eşyanın ele geçmesi ise sözkonusu eşyaların cesetle birlikte yakılması sonucunda tahrip olduğu fikrini akla getirmektedir. Batı Anadolu'da aynı kültür bölgesi içerisinde olmasına rağmen çeşitli merkezlerde saptanan yakma gömme adeti ile ilgili bazı arkeolojik bulgular, yakma gömme esnasında yapılan farklı uygulamalara ilişkin bilgi vermesi açısından da önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Akyurt, İ. M. (1998). *M.Ö. 2. Binde Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, VI. Dizi, S. 49.
- Angel, J. L. (1951). *Troy Supplementary Monograph 1, The Human Remains*. London.
- Erdal, Y. S. (2002). Baklatepe Geç Tunç Çağı Mezarından Gün Işığına Çıkarılan Yanmış İnsan İskelet Kalıntılarının Antropolojik Analizi, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 19/2, 115-130.
- Erkanal, A. (1987). Panaztepe Kazısı 1985 Yılı Sonuçları, *VIII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 253-261.
- Mee, C. (1982). *Rhodes in the Bronze Age. An Archaeological Survey*, Warminster, Art and Philips.
- Şenyurt, S. Y. (1997). Hititler Döneminde Öbür Dünya Anlayışı. *Bilim ve Ütopya*, 36,16-19.
- Thomson, G. (2007). *Tarihöncesi Ege. Eski Yunan Toplumunu Üzerine İncelemeler*. İstanbul.
- Uhri, A. (2010). *Anadolu'da Ölümün Tarihöncesi*, İstanbul.
- Yiğitpaşa, D. (2010). Urartu Ölü Gömme Gelenekleri Ve Ölümle İlgili Ritüeller/ Tradition Of Entobing And Rituals Related With Deathin Urartian, *Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*,25,177-202.